

I Ž A N G A

1953 m. balandį, likus mažiau kaip metams iki mirties, Frida Kahlo gimtajame Meksike surengė pirmą didelę savo darbų parodą; jai buvo keturiasdešimt septyneri. Fridos sveikata jau buvo tokia prasta, kad niekas nebetikėjo ją atvyksiant. Tačiau aštuntą valandą vakaro, Meksiko šiuolaikinio meno galerijai atvėrus lankytojams duris, privažiavo greitosios pagalbos automobilis. Vilkinti meksikietiškais drabužiais – juos labiausiai mėgo – menininkė įnešta neštuvais vidun ir paguldyta į savo lovą su baldakimu, kuri tą popietę buvo pastatyta galerijoje. Lova papuošta Fridos vyro, garsiojo sienų tapybos meistro Diego Riveros, bei jos politinių didvyrių Malenkovo ir Stalino nuotraukomis. Prie baldakimo pritvirtinti tabalavo griaučiai iš papjė mašė, o veidrodyje, vidinėje baldakimo pusėje, atsispindėjo išvargęs, bet linksmas Fridos veidas. Du šimtai draugų ir gerbėjų vienas po kito ėjo pasveikinti Fridos Kahlo, paskui, apstoję lovą ratu, drauge su ja iki išnaktų dainavo meksikietiškas dainas.

Šis epizodas iliustruoja ir vainikuoja nepaprastos asmenybės gyvenimą. Daugeliui jis liudija neeilines Kahlo, moters ir menininkės, savybes: narsą ir nesenkantią *alegría* kenčiant fizines kančias, atkaklų norą stebinti ir būti išskirtinei, neįprastą pomėgį stulbinti, kuriuo prisidengdavo kaip kauke, išsaugodama privatumą ir orumą. Bet pirmiausia ši paroda atskleidžia pagrindinį Fridos Kahlo dėmesio objektą – ją pačią. Dauguma iš bemaž dviejų šimtų paveikslų, jos nutapytų per trumpą gyvenimą, yra autoportretai.

Kūrybinį kelią Frida pradėjo įspūdingai. Ji buvo kone gražuolė, o keletas trūkumų tik didino jos žavesį. Antakiai kaktoje suaugę į vientisą liniją, o virš jausmingų lūpų nežymiai juodavo ūseliai. Tamsios migdoliškos akys vos įkypos. Gerai pažinojusieji Fridą sako, kad jos atspindėjo intelektą ir humorą; akys išduodavo jos nusiteikimą: pavergti, pakerėti arba nepasitikėti, sumenkinti.

Jos žvilgsnis skvarbus ir tiesus – Fridos svečiai jausdavosi lyg veriami kiaurai, stebimi laukinės katės.

Fridos juokas – tai *carcajadas*: gilus ir užkrečiamas, jis pratrūkdavo iš džiaugsmo arba nuskambėdavo kaip patvirtinimas, kad neįmanoma išvengti beprasmiškų skausmo kančių. Jos balsas – *bronca*, kimokas. Žodžiai liedavosi veržliai, greitai, kategoriškai, juos pabrėždavo skubrūs, grakštūs mostai, gilus juokas, o kai kada – jausmingas šūksnis. Kalbėdama angliškai, o šia kalba Frida kalbėjo ir rašė laisvai, dažnai vartodavo žargoną. Skaitant Fridos laiškus, stebina daugybė „kietų žodelių“ (*toughisms*) – taip šį jos kalbėsenos ypatumą apibūdino vienas draugys, – tarsi anglų kalbos ji būtų mokiusis iš Damono Runyono. Kalbėdama ispaniškai, mėgo vartoti nešvankyles, kaip antai *pendejo* (gražiai išvertus tai reikštų „idiotas“) ar *hijo de su chingada madre* (kalės vaikas). Frida mėgėdavosi padarytu įspūdžiu; jį dar stiprino tai, kad tuos stiprius žodelius vartojo labai moteriška būtybė, oriai kaip karalienė iškėlusi galvą ilgu kaklu.

Frida mėgo vilkėti ryškiai – pirmenybę teikė ne prabangiai to meto aprangai, bet ilgiems tautiniams meksikiečių drabužiams. Kur tik pasirodydavo, sukeldavo sensaciją. Vienas niujorkietis prisimena, kaip gatvėse paskui ją sekiodavo vaikai. „Iš kur čia cirkas?“ – šūkaliodavo jie, bet Frida Kahlo nekreipdavo dėmesio.

1929 metais ji tapo trečiaja Diego Riveros žmona. Kokia jie buvo pora! Mažutė ir nuožmi Kahlo, it Gabrielio Garcíos Márquezo romano veikėja, ir stambus, ekstravagantiškas Rivera, tikras Rabelais personažas. Regis, jie pažinojo visus. Su jais, nors ir trumpai, bendravo Trockis, Henry Fordas ir Nelsonas Rockefelleris, Dolores del Rio ir Paulette Goddard. Riverų namai Meksike buvo įvairių šalių inteligentų Meka – nuo Pablo Nerudos iki André Bretono bei Sergejaus Eizenšteino. Viešėdama Paryžiuje, Frida apsisitojo pas Marcelį Duchampą, Isamu Noguchi buvo jos meilužis, o Miró, Kandinskis bei Tanguy – gerbėjai. Niujorke ji susipažino su Stieglitzu ir Georgia O’Keeffe, o viešėdama San Fransiske pozavo fotografams Edwardui Westonui ir Imogen Cunningham.

Dėl liguisto Riveros potraukio į viešumą jų santuoka tapo visuomenės nuosavybe. Spauda godžiai ir smulkiai aprašinėjo kiekvieną šios poros nuotykių, jų meilę, barnius ir išsiskyrimus. Jie vadinti tik vardais. Visi žinojo, kas yra Frida ir Diego, – jis buvo geriausias pasaulyje menininkas, ji (kartais maištaujanti) – jo šventyklos žynė. Gubi, protinga ir daili Frida traukė ir vyrus (turėjo ne vieną meilųžį), ir moteris – esama įrodymų, kad turėjusi ir homoseksualių ryšių. Rivera, regis, neprieštaravo dėl pastarųjų, bet labai piktindavosi pirmais. „Nenoriu su niekuo dalytis savo dantų šepetėliu“, – sakydavo jis ir kartą vienam tokiam įsibrovėliui pagrasino jį nušausias.

Kalbant su menininkų pažinojusiai žmonėmis stebina tai, kaip labai jie mylėjo Fridą. Taip, ji buvusi sarkastiška, be to, impulsyvi. Tačiau, pasakodamas apie ją, dažnas nubraukia ašarą. Amžininkų prisiminimuose Fridos gyvenimas panėši į trumpą F. Scotto Fitzgeraldo apsakymą – linksną ir žaismingą, bet su tragiška pabaiga. Tačiau tikrovė daug niūresnė. Fridai buvo aštuoniolika, kai į autobusą, kuriuo ji važiavo iš mokyklos namo, rėžėsi tramvajus; tai įvyko 1925 m. rugsėjo 17 d. Meksike. Ją pervėrė – tikrąja žodžio prasme – atitrūkęs metalinis strypas; lūžo stuburas ir pėda, sutrupintas dubuo. Nuo tos dienos iki pat mirties – dvidešimt devynerius metus – Frida kentė skausmą ir gyveno kamuojama ligų. „Esu operacijų rekordininkė“, – sakė ji. Moteris troško kūdikio, bet vis negalėjo susilaukti – dėl sutrupinto dubens Frida patirdavo persileidimus, jai atlikti mažiausiai trys abortai; kankinosi nuolat apgaudinėjama ir kartais paliekama vyro, kurį mylėjo. Frida puikavosi savo *alegría* kaip povas išskleista uodega, tačiau džiugesys maskuodavo didelį liūdesį ir uždarumą, gal net liguistą dėmesį sau.

„Tapau savo tikrove, – sakė ji. – Žinau viena: tapau, nes man reikia tapyti. Ir visada tapau tai, kas ateina į galvą, visai nesvarstydama.“ O Fridai Kahlo ateidavo į galvą itin originalūs ir dramatiški dvidešimto amžiaus vaizdai – jie ir nusėsdavo jos drobėse. Tapė save kraujuojančią, verkiančią, atvertą – nepaprastai atvirai versdama savo skausmą menu, sušvelnindama jį humoru

ir fantazija. Tapytojos Fridos autobiografija – visada ypatinga, asmeniška, skvarbi – turi keistos jėgos ir galios, prikaustančios žiūrovo dėmesį taip stipriai, kad šis pasijunta neįtikojamai.

Dauguma jos darbų nedideli – dažniausiai dvylikos ir penkiolikos colių^{1*}; jų dydį atitinka turinio intymumas. Mažyčiais sabalo plauko teptukais, kuriuos laikydavo nepriekaištingai švarius, ji rūpestingai ir subtiliai tepdavo spalvas, jungdama daiktus į aiškią kompoziciją, tikroviškai pasakodama fantazijas.

Fridos tapyba labai patiko surrealistams, ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje jie priėmė ją į savo būrį. Jos darbais žavėjosi ir keli įžvalgūs kolekcininkai: Edwardas G. Robinsonas, Edgaras Kaufmannas jaunesnysis, A. Congeris Goodyearis, Jacques'as Gelmanas, – tačiau didžiulia jū nyko nepelnytai pamiršti, kol neseniai vėl prisiminti.

1977 m. rudenį Meksikos vyriausybė įpareigojo didžiausias ir prestižiškiausias Dailės rūmų galerijas surengti Fridos Kahlo darbų retrospektyvą. Tapytoja buvo paminėta ne visai įprastai, mat šia paroda veikia pagerbta egzotiška asmenybė ir menininkės gyvenimas, bet ne jos menas. Didžiulėse aukštos menės kaboje milžiniškos fotografijos, kuriose užfiksuoti Fridos gyvenimo įvykiai, tad juvelyriški jos paveikslai tokia fone atrodė kaip mažos dėmelės.

Tačiau triumfavo menas – pačios Fridos sukurta legenda. Palyginti su fotografijomis ir parodos erdve, jos paveikslai buvo mažyčiai, todėl žiūrovams juos teko apžiūrinėti iš labai arti. Priėjus prie pat paveikslo, justai keista jo trauka. Rodos, kiekvienas skirtingo, skausmo kupino, Fridos gyvenimo etapo darbas – tai tramdoma rauda, grynas jausmas, toks intensyvus, kad, regis, tuoj sprogs. Ant didžiulių stovų salėje kabantys fotografijų lakštai šalia Fridos darbų atrodė netikri ir fragmentiški, kaip kortų namelis. 1978 m. lapkričio 2 d., Vėlinių dieną, vieną didžiausių švenčių Meksikoje, „Galería de la Raza“ surengė parodą „Fridai Kahlo atminti“ San Fransisko Mišeno rajone. Čia eksponuoti įvairia technika sukurti darbai: maždaug penkiasdešimt autorių, daugiausia *chicano*^{2*}, paprašyta atsiųsti tapybos darbų, sukurtų „Fridos Kahlo simbolizmo dvasia“.

1 * 30–38 cm. (Vert. past.)

2 * Meksikiečių kilmės amerikiečiai. (Vert. past.)

Prie galinės galerijos sienos stovėjo tradicinė *ofrenda* – altorius mirusiesiems, nukrautas žvakėmis, cukrinėmis kaukolėmis, šiaudiniais kryžiais, žmogaus kaulų formos „mirusiųjų duona“; čia stovėjo ir karstas su cukriniais paukščiais bei žaislinė lovelė, kurioje gulėjo miniatiūrinė Frida. Ant kitų sienų kabėjo menininkų darbai. Daugelis gretino savo ir Fridos portretus, tarsi norėdami su ja susitapatinti. Frida vaizduota kaip politinė veikėja ir revoliucionierė, kenčianti moteris, pažeminta žmona, bevaikė moteris ir „Meksikos Ofelija“. Daugelis įsivaizdavo ją persekiojamą mirties, bet nepalūžusią. Viena menininkė išreiškė pagarbą Fridai: „*Chicano* moterims Frida yra kultūros sąvokos įkūnijimas. Ji mus įkvėpė. Jos darbuose nėra savigailos, tik stiprybė.“

Nuo tada Fridos Kahlo gerbėjų gretos ėmė augti: jos darbų retrospektyva 1978–1979 m. aplankė šešis Jungtinių Valstijų muziejus, o 1982 m. meno galerija „Whitechapel“ Londone surengė parodą „Frida Kahlo ir Tina Modotti“, vėliau ji eksponuota Vokietijoje ir Niujorke. Ypač moterims svarbi nepaprastai asmeniškai ir moteriškai Kahlo tapybos prigimtis bei meninė nepriklausomybė. Mene Frida nesivaržė su Rivera, bet ir nenusileido jam, tačiau, kai kurių rimtų kritikų nuomone, Frida buvusi geresnė tapytoja negu jis. Iš tikrųjų ir Diego dažnai sakydavo tą patį, mojuodamas Picasso laišku, kuriame jo parašyta apie Fridą: „Nei Derainas, nei aš, nei tu – niekas nesugeba taip nutapyti galvos, kaip Frida Kahlo.“

Fridai būtų patikę tokie įvairūs atsiminimai apie ją. Tiesą sakant, ji – viena legendos apie savo asmenybę kūrėjų, o kadangi buvo tokia įvairialypė, sudėtingos savimonės moteris, jos mitas kupinas netikėtų posūkių, dviprasmybių ir prieštaravimų. Todėl vengiama atskleisti tokius Fridos gyvenimo faktus, kurie kenktų jos susikurtam įvaizdžiui. Tačiau tiesa neišsklaido mito. Net nuodugnai ištyrinėta, Fridos Kahlo istorija išlieka lygiai tokia nepaprasta kaip ir jos legenda.

